

Laura Ipatti

”Länsieurooppalaiseksi” yhteistyökumppaniksi – Maakuva Suomen tiede- ja teknologiadiplomatiassa Japaniin 1987–1997

ABSTRAKTI/ABSTRACT

Artikkeli tarkastelee Suomen yritystä solmia sopimus yhteistyöstä tieteen ja teknologian alalla Japaniin, kylmän sodan länsileirin liittolaiseen ja demokraattiseen markkinatalouteen, joka haastoi 1980-luvulla Yhdysvaltoja ja läntistä Eurooppaa teknologiakilvassa ja tarjosi Suomelle vaihtoehtoisen väylän huipputeknologian kärkimaiden joukkoon. Profiloituminen ”länsieurooppalaiseksi” oli puolueettomalle Suomelle tärkeää, kun maan viranomaiset ja tutkimuslaitokset rakensivat kontakteja lännen teknologiaembargoon kuuluneeseen Japaniin ulkopoliittisesti sensitiivisellä alalla. Kuten Suomen ulko-, opetus-, ja kauppa- ja teollisuusministeriöiden aineistot sekä japanilaiset sanomalehtiaineistot osoittavat, keskeistä Suomen tiedediplomatiassa Japaniin oli maakuva, jota kiillottamalla Suomi pyrki karistamaan suomettumisleiman, profiloitumaan luotettavana yhteistyökumppanina ja kiinnittymään tiiviimmin länteen.

The article focuses on the attempts by Finland’s governmental bodies to reach an agreement on scientific and technological cooperation with the western-allied democracy and a flourishing market economy, Japan, that rivalled the United States and Western Europe in the technological competition of the 1980’s and offered Finland an alternative route to the group of leading high-tech countries. Japan, unlike Finland, was a member of the Western technology embargo, and being considered “Western European” became crucial for the neutral Finland in building contacts with Japan’s S & T administration in this sensitive area. Material of Finnish ministries together with Japanese newspaper articles show that, a central importance in pursuing the Japanese officials’ approval was given to Finland’s image, which the Finnish diplomatic mission in Tokyo strove to polish, to picture Finland as trustworthy – and not as ‘finlandized’ – to the US-allied economic power, Japan.

kylmä sota, tiedediplomatia, TT-sopimus, Suomi, Japani

Laura Ipatti, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, laura.j.ipatti@jyu.fi

Johdanto

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen maine kytkeytyi maan kansainvälisen aseman vakauttamiseen paitsi poliittisissa, kaupallistaloudellisissa ja kulttuurisissa suhteissa, myös tiede- ja teknologiayhteistyössä (TT-yhteistyö). Linkki Suomi-kuvan ja TT-yhteistyön välillä korostui 1980-luvulla kylmän sodan viimeisellä vuosikymmenellä. Kolmas teollinen vallankumous, eli digitaalisen teknologian ja internetin nousu, kiristi suurvaltakilpaa ja teki TT-alan ylijarjaisista yhteyksistä yhä tärkeämpiä niin siviili- kuin puolustusteollisuudelle.¹ Suomen tiede- ja teknologiapolitiikka korosti kansainvälistymistä, jota edistettiin talouskasvun moottorina.² Neuvostotalouden hiipuessä Suomi pysytteli mukana läntisessä teknologisessa kehityksessä, mutta puolueettomuuspolitiikkaa noudattaneelle maalle yhteistyö Yhdysvaltojen ja Länsi-Euroopan maiden kanssa ei ollut ongelmatonta: Suomen mainetta vaivasi epäily teknologian vuodosta Neuvostoliittoon, lännen teknologiaembargo CoComin pääkohteeseen.³ Länsimaiden rinnalle Suomen TT-suhteissa nousi Japani, länsileirin sillanpää Itä-Aasiassa ja Yhdysvaltojen liittolainen, joka kasvavana teknologiamahtina tarjosi vaihtoehdoisen väylän liberaalidemokraattisten markkinatalouksien joukkoon.⁴

Kuva 1. Katunäkymä Tokiosta vuodelta 1987. Phillip Capper, CC BY 2.0 (<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=153205256>). Japani oli suomalaisille vaikea kohdemaahan niin kulttuurierojen, kielimuurin, kalliiden hintojen kuin kovan kilpailunkin takia. 1980-luvulla Japanin suurkaupungit, erityisesti pääkaupunki Tokio (Kuva 1.) sekä kaupan keskus Osaka (Kuva 2.) täyttyivät liikeneruuhkista, maan teknologinen ja taloudellinen valta haastoi läntisen maailman johtavia markkinatalouksia Yhdysvaltoja ja Länsi-Euroopan maita, ja Tokion pörssi oli maailman suurin.

Kuva 2. Osakan Abenon aluetta 1980-luvulla. Mr. Naka guutarabunko, CC0 1.0 (<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=76495671>).

43

Tarkastelen tässä artikkelissa Suomen sinnikästä mutta pitkään epäonnista yritystä solmia TT-sopimus Japaniin esimerkkinä kyseenalaistetun Suomi-kuvan vaikutuksesta Suomen länsi-integraatiolle.⁵ Suomen ja Japanin sopimus yhteistyöstä tieteen ja teknologian alalla allekirjoitettiin kymmenen vuotta jatkuneiden virkamieskonsultaatioiden jälkeen presidentti Martti Ahtisaaren vierailulla Tokiossa syksyllä 1997.⁶ Ensimmäinen sopimusta pohjistanut suomalais-japanilainen TT-kokous pidettiin Tokiossa 1987, ja se käynnisti kahdenvälisten konsultaatioiden sarjan. Suomen ulkoministeriön (UM) kauppapoliittisen osaston päällikkö Erkki Mäentakanen arvioi tapaamista paljastavasti: ”Keskeisin tulos Suomen kannalta on *painoarvomme* lisääntyminen, kun Japanin viranomaisten, laitosten ja yritysten piirissä valitaan yhteistyökumppaneita, *länsieurooppalaisista* maista.”⁷ TT-yhteistyö Japaniin nähtiin Suomessa tärkeänä paitsi alakohtaisten yhteistyömahdollisuuksien myös identiteettipoliittisten syiden takia. Presidentti Koiviston kaudella käynnistynyt ja vasta EU-Suomessa sinetöity TT-sopimushanke osui murrosvuosiin Suomen ulkosuhteissa puolueettomuuden vaihtuessa sotilaalliseen liittoutumattomuuteen ja EU-jäsenyyteen.⁸ 1980-luvulla Neuvostoliiton perestroika toi Suomen länsisuhteille liikkumatilaa samalla, kun talouden globalisaatio eteni markkinatalouksissa. Suomi etsi vientimahdollisuuksia Aasiasta kasvattaen tutkimus- ja kehitysmenojaan (T&K) OECD:n kärkivauhtia.⁹ Ponnistus TT-sopimuksen solmimiseksi Japaniin oli suuri: siihen osallistuivat UM:n, teknologiahallinnosta vastanneen kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) ja tiedehallinnosta vastanneen opetusministeriön (OPM) lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö, Teknologian kehittämiskeskus Tekes, Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT, Suomen Akatemia, sekä useat tutkimuslaitokset ja yliopistot. UM:n kauppapoliittisella osastolla

arvioitiin, että ”[s]atsaus Japaniin tulee olemaan mittavinta mitä Suomessa on yhteen maahan resursseja kohdennettu näissä puitteissa”.¹⁰

Suomen länsi-integraation historiantutkimuksessa TT-suhteet Japaniin ovat jääneet marginaaliin, vaikka vastaavia suhteita Länsi-Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin on pidetty integraation ydinalueena. Jatkan keskustelua Suomen länsileiriin suunnattujen suhteiden rakentamisesta pitkänä jatkumona ja esitän, että myös suhde Japaniin oli osa ”hiljaista liikettä”,¹¹ joka eteni aluksi huomaamattomasti ”teknisillä” aloilla puolueettomuuspolitiikan taustalla huolimatta siitä, että näillä aloilla oli myös ulkopoliittista merkitystä.¹² Kun Suomen länsisuuntaus harppasi avoimesti eteenpäin Neuvostoliiton hajottua joulukuussa 1991 YYA-ajan päättyessä ja Suomen jätettyä EY-jäsenhakemuksen 1992,¹³ myös Japani-suhteissa liikahti: Viikko jäsenhakemuksen jälkeen Japanista, joka suhtautui TT-sopimukseen penseästi, kuului ensimmäinen puoltava signaali. Toisin kuin aiemmin, nyt maan ulkoministeriön (engl. lyhenne MOFA) tiede- ja teknologiaosaston päällikkö Takaya Suto ilmaisi Suomen Tokion-suurlähetystölle, ”ettei hän eikä hänen osastonsa edelleenkään pidä sopimusta oikeastaan tarpeellisena”, mutta ”täysin harmittomana kylläkin”.¹⁴ Miksi suomalaiset ponnistelivat aikaansaadakseen Japanin ”tarpeettomana” pitämän sopimuksen, ja mitä sopimushanke kertoi suomalaisten keinoista edistää asemaansa kansainvälisen järjestelmän murrosvaiheessa? Suomen TT-suhteista Japaniin ei ole saatavilla yleisesitystä, mutta Suomen tiede- ja teknologiapolitiikan sekä ulko- ja kauppapolitiikan kirjallisuuden¹⁵ lisäksi TT-sopimuksista on tutkittu esimerkiksi vuoden 1955 sopimusta Neuvostoliittoon¹⁶ ja 1985 toteutunutta Eureka-jäsenyyttä¹⁷. Suomalais-japanilaisten suhteiden tutkimuksessa aiheelle läheisiä julkaisuja on muutamia.¹⁸

Menetelmät ja aineisto

44

Artikkeli asettuu uuden diplomatian historian ja kylmän sodan kansainvälisen historian suuntauksiin.¹⁹ Tarkastelen Suomen TT-suhteita Japaniin niiden monitahoisuutta huomioiden: teknisten ministeriöiden, tutkimuslaitosten ja asiantuntijoiden työ yhdistyi ulkoministeriön perinteisen diplomatian kanaviin. Kommentoin näin keskustelua, jota on käyty Suomen reagoinnista maailman voimatasapainon muutoksiin: Vaikka ylätasolla, kuten aiempi tutkimus on todennut, Suomen ulkopolitiikan linjassa ei havaittu moninapaistumista tai avointa liikettä länteen,²¹ Itä-Aasiaa hoitaneet virkamiehet nostivat toimialueensa jo varhain ulkosuhteiden kärkikohteiden Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen rinnalle. Lähentyminen Japaniin, kapitalistisen maailman kolmanteen napaan, kertoi reagoinnista globaaliin muutokseen ja heijasti aktivoitumista, jota myös esimerkiksi Eureka-jäsenyyden on havaittu osoittaneen.²²

Lähestyn TT-sopimusprosessia Joseph Nyen pehmeän vallan teoriaan pohjautuvan tiedediplomatian käsitteen avulla.²³ Tiedediplomatia kuvaa tiedettä ulkosuhteiden työkaluna ja tarkoittaa: tieteen, teknologian ja innovaatioiden käyttöä ulkopoliittisten päätösten tukena; diplomatian suuntaamista kansainvälisen tieteellis-teknisen yhteistyön kehittämiseen; ja tiedeyhteistyötä valtioiden suhteiden parantamiseksi.²⁴ Kylmässä sodassa TT-ala tarjosi areenan strategisten kumppanuuksien vahvistamiselle.²⁵ YK-järjestelmään kytkeytyvät TT-sopimukset olivat tiedediplomatian perustaa.²⁶ Suomen TT-suhteiden tarkastelussa tiedediplomatian käsite auttaa ymmärtämään katveeseen jääneitä ulkopoliittisen vallankäytön ulottuvuuksia. Yhdistettynä arkistolähtöisen tutkimusotteeseen se tekee näkyväksi muulla kuin politiikan ylätasolla tapahtunutta vaikuttamista.

Artikkelin alkuperäislähteitä ovat UM:n, KTM:n ja OPM:n arkistomateriaalit suomalaisjapanilaisista TT-konsultaatioista vuosilta 1987–97 sekä Suomea käsittelevät lehtikirjoitukset

Japanin lehdistössä. Lehtiaineisto on koottu kahdella tavalla: Suomen Tokion-suurlähetystön lehdistökatsauksista liitteinen, sekä Nordic Institute of Asian Studies (NIAS):n tutkimusportaalista *The Japan Times* -lehden arkistosta haulla ”Finland*technology”.²⁷ Suurlähetystön lehdistökatsaukset sisältävät lehtileikkeitä ja kommentoituja referaatteja lehtikirjoituksista, ja ne käsittelevät Suomi-aiheista kirjoittelua Japanin päivälehdissä linjaltaan sekä liberaaleissa että konservatiivisissa julkaisuissa.²⁸ Yhdessä aineisto tarjoaa kattavan käsityksen suomalaisten pyrkimyksistä Japanissa ja Suomi-kuvasta paikallisessa julkisuudessa ja auttaa ymmärtämään Japanin paikkaa suomalaisen diplomatian tavoitteenasettelussa sekä tarkastelemaan, miten Suomen viranomaiset käyttivät maakuvaan päämääriensä tukena. Koska artikkelin puitteissa ei ole voitu tarkastella Japanin omia viranomaisaineistoja, niiden tuominen tutkimuksen piiriin tarjoaisi suunnan jatkotutkimukselle ja täydentäisi tulkintaa Japanin kannasta TT-sopimusprosessissa.

Käsittelen TT-suhteiden rakentamista Japaniin ensin multi- ja bilateraalista näkökulmasta ja käänny sen jälkeen tarkastelemaan Suomen TT-politiikkaa tukenutta Tokion-suurlähetystön tiedotustoimintaa sopimusprosessiin kytkeytyneiden Japanin Suomi-mielikuvien muokkaajana. Esitän, että sopimus Japaniin oli paitsi tapa laajentaa erikoisalojen yhteistyötä, myös aktiivista ulko-, kauppa- ja imagopoliittista pehmeää vaikuttamista, joka satoi Suomea länsileiriin ja vahvisti maan läntistä identiteettiä.

Human Frontier Science -ohjelma, uusi Eureka?

45 Kimmokkeen Suomen ja Japanin tiede- ja teknologiayhteistyölle antoi monenkeskinen konteksti, jossa tiedediplomatiakäsitteen toinen ulottuvuus, diplomatian suuntaaminen yhteistyön lujittamiseen, ilmeni. Kylmässä sodassa kilpailu teknologisesta johtajuudesta muokkasi tieteellisen toiminnan verkostoja.²⁹ Japanin noustessa teknologiakilvan osapuoleksi siitä tuli pienelle yhteistyöstä riippuvalle Suomelle houkuttava. Suomen ja Japanin TT-sopimushanke ajoittui Japanin teknoglobalismin kauteen, jolloin maa avautui yhteistyölle vahvistaakseen kilpailuasemaansa ja vastatakseen kritiikkiin, joka syytti sitä vaurastumisesta muiden tutkimustuloksia soveltaen ja vientilyijäämällä kilpailijoita kuihduttaen.³⁰ Pääministeri Yasuhiro Nakasonen aloitteesta Japani käynnisti vuosina 1989–95 tiedeyhteistyöhankkeita, jotka lähensivät sitä Eurooppaan.³¹ Jo 1987 Euroopan komissio ja Japani perustivat teollisen yhteistyön keskuksen,³² ja 1991 Japani ja EY järjestivät suhteensa Haagin julistuksella avaten 1993 eurooppalais-japanilaisen tiede- ja teknologiafoorumin. Dialogia käytiin kutsuohjelmissa Japanin opetusministeriön alaisen Science and Technology Agency ja sen eurooppalaisten vastineiden kesken.³³ 1995 Japani säätöi TT-alan kehitystä suunnanneen lain (Basic Law on Science and Technology), joka kannusti ylirajaiseen yhteistyöhön ja julkisiin TT-panostuksiin, jotta ikääntyvä ja luonnonvaroiltaan köyhä maa välttäisi maailmantalouden vapautumisen negatiiviset vaikutukset, kuten kotimaisen teollisuuden heikkenemisen.³⁴ TT-sopimuksia, joita Japani solmi jo 1980-luvulla esimerkiksi Yhdysvaltoihin, Britanniaan ja EEC:hen,³⁵ tehtiin 1990-luvulla useita lisää.³⁶

Ensimmäisen Nakasonen suurhankkeista, biotieteiden perustutkimukseen suunnatun Human Frontier Science -ohjelman (HFSP) Japani esitteli G7-maille ja Euroopan komissiolle 1987. Ohjelmaa verrattiin Yhdysvaltojen presidentti Ronald Reaganin vuoden 1983 strategiseen puolustushankkeeseen (SDI-aloite) ja Ranskan presidentti Francois Mitterrandin johdolla 1985 toteutuneeseen tiedeohjelma Eurekaan. Länsimaat pitivät HFSP:tä uhkana teknologiselle johtajuudelleen, ja G7-maiden tuen voittaminen osoittautui vaikeaksi. Japanin onnistui silti perustaa lähes yksin rahoittamansa ohjelman päämaja Strasbourgiin 1989, ja ensimmäiset rahoituspäätökset ohjelmassa julkistettiin 1990.³⁷

Kontrastina suurten maiden reaktioille Suomessa HFSP:hen suhtauduttiin korostuneen kiinnostuneesti. Tietoja ohjelmasta tihkui Helsinkiin kevästä 1987 lähtien, Suomen vasta saavutettua jäsenyyden Eureka, johon Suomi ei aluksi saanut kutsua ulkopoliittisilta vaikuttaneista syistä ja johon suomalaiset ”epätoivoisesti” pyrkivät mukaan.³⁸ Ensireaktiot HFSP:tä kohtaan heijastivat huolta lännen suurhankkeiden ulkopuolelle jäämisestä. Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston tiedetoimiston päällikön Matti Lähdeojan mukaan HFSP oli ”hanke, jota pitäisi meidän hallinnonalallamme erityisen tarkasti seurata, jottei käy niin kuin Eureka, jossa meinasin käydä, että pieni Suomi oli jäädä unohduksiin.”³⁹ HFSP:tä pidettiin ulko- ja opetusministeriöissä tärkeänä ja mukaan päätettiin pyrkiä, sillä ohjelman arveltiin vastaavan läntisiä tieteen tukimuotoja ja merkitsevän parin apurahan vuositasoa.⁴⁰ Mukaanpääsyä tuli pohjustaa lujittamalla kontakteja Japanin tiedehallintoon, KTM:n teollisuusosaston toimistopäällikkö Pertti Valtosen sanoin ”tieteessä ansioituneiden” maiden tavoin.⁴¹ Tokion-suurlähetystön teollisuussuhteiden Seppo Raevuoren mukaan osanottajamaiden mielipiteeseen piti yrittää vaikuttaa,⁴² ja suomalaisen tutkimuksen laadun ja valmisteltujen bilateraalisten TT-konsultaatioiden toivottiin avaavan HFSP:n ovet.⁴³ Japanin näkökulmasta Suomen kiinnostus oli poikkeuksellisen suurta: MOFAn tiedeasioiden jaoston Hiroshi Jingun mukaan Suomi oli ”yksi niistä harvoista maista, jotka kyselevät HFSP:stä”.⁴⁴

Euroopan komissiolta HFSP sai tuen, koska sen arveltiin tuovan Japanin tiukemmin CoComin piiriin – Japani oli vientikieltojärjestelmän jäsen, mutta sen embargo-ohjelmasta lipsui.⁴⁵ Pian paljastui, että suomalaisten pelot olivat toteutumassa, sillä Suomi sekä muut EFTA-maat Ruotsi, Norja, Sveitsi, Itävalta ja Islanti (Suomesta oli tullut täysjäsen 1986) eivät olleet mukana HFSP-hahmotelmassa. Myöskään itäblokkille ohjelmaa ei raotettu. Toisaalta epävirallisissa tunnusteluissa japanilaiset vakuuttelivat, ettei mitään läntistä teollisuusmaata jätettäisi ohjelman ulkopuolelle. Suomen ulkoministeriössä arveltiin parhaaksi esiintyä EFTAn tai Pohjoismaiden rintamassa,⁴⁶ sillä kuten ylifyysikko Erkki Vauramo arvioi, ”[j]apanilaisessa kielenkäytössä Euroopan talousyhteisö on usein Euroopan synonyymi”.⁴⁷ Japanin Eurooppa-politiikka keskittyi maanosan ytimeen, ja EFTA jäi sivuun ennen EY:n ja EFTAn vapaakauppa-alue ETAn syntyä 1992. Suomelle, joka liittyi vapaakauppa-alueeseen EFTAn mukana, asetelma korosti integroituvan Euroopan ytimeen pääsyn tärkeyttä.⁴⁸ Koska tuen hankinta muualta oli vaikeaa, Japani ulotti keskustelut ohjelman rahoituspohjasta lopulta Ruotsiin ja Suomeenkin, ja kompromissina ensimmäiseen HFSP-hakuun saivat osallistua ei-jäsenmaiden tutkijat jäsenmaista johdetuissa tiimeissä.⁴⁹ Ohjelman rahoittajaksi Suomi liittyi EU-jäsenyyden myötä.⁵⁰

Bilateraaliset TT-kokoukset: Suomi lunastaa uskottavuutta

HFSP sähköisti suomalaisjapanilaisia suhteita, joissa tiedeyhteistyö merkitsi valtioiden välisten suhteiden kehittämistä tiedediplomatian käsitteen kolmannen ulottuvuuden mukaisesti. Japani tarjosi yhteistyönäkymiä Suomen prioriteettialoilla tietotekniikassa, lääketieteessä ja arktisessa tekniikassa. Yhteistyötä pohjusti 1980 voimaan tullut kulttuurisopimus, joka lisäsi opiskelijavaihtoa ja japanin opetusta Suomessa.⁵¹ Teknillisten Tieteiden Akatemian pääsihteerin professori Eino Tunkelon mukaan olosuhteet teknologiyhteistyölle olivat hyvät.⁵² Suomeen toivottiin japanilaisia tutkimus- ja tuotantolaitoksia,⁵³ ja Suomi halusi institutionalisoida kontaktit, jotka olivat muita teollisuusmaita niukemmat.⁵⁴ Tekes loi yhteyksiä Japanin kansainvälisen kaupan ja teollisuuden ministeriö MITIin 1980-luvun alusta lähtien, ja KTM esitti TT-suhteiden virallistamista ulkoministeriölle presidentti Koiviston Japanin-matkalla 1986.⁵⁵

47

Kuva 3. Juna Tokiossa Uenon asemalla vuonna 1987. By Shellparakeet, CC0 1.0 (<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=159811311>). Vuonna 1987 Tokiossa pidettiin ensimmäinen suomalaisjapanilainen tiede- ja teknologiakokous, joka aloitti kahdenvälisten TT-konsultaatioiden sarjan. Samaan vuoteen osui Japanissa valtion rautateiden yksityistäminen pääministeri Yasuhiro Nakasonen johdolla. Tokiossa Uenon asemalla seisseen Naritan-junan keulaa koristanut kyltti juhlisti yksityistämistä, joka sai vaikutteita muun muassa Britanniassa ja Yhdysvalloissa vallinneesta yksityistämisten ja markkinoiden liberalisoinnin aallosta.

Ensimmäisissä TT-kokouksissa Tokiossa 1987, Helsingissä 1989 ja Tokiossa 1991 Suomi lunasti uskottavuutta. Yhteiseen pöytään päästiin pääministeri Kalevi Sorsan ehdottua tiede- ja teknologia-aiheista kokousta Nakasonelle vuonna 1987 tämän Suomen-vierailulla, joka suuntautui itäblokkiin. Myönteisesti suhtautunutta Nakasonia kiinnosti Suomen Neuvostoliiton-kokemus, mutta Suomelle vierailu oli tilaisuus esitellä osaamista. Ensimmäisessä TT-kokouksessa Tokiossa samana vuonna osapuolet tutustuivat toistensa tiede- ja teknologiasektoreihin ja tekivät yhteistyöehdotuksia.⁵⁶ Suomen delegaatio korosti maansa kansainvälistä tasoa.⁵⁷ Esittäytyminen oli tärkeää, sillä suomalaisten arvion mukaan Suomi oli Japanissa tuntematon TT-alan ”kehitysmaa”.⁵⁸ Tokion-suurlähetystön teollisuussihteerin mukaan ratkaisevaa oli, ”miten houkuttevalta” onnistuttaisiin näyttämään.⁵⁹ TT-sopimusta Japani ei kuitenkaan pitänyt ajankohtaisena. Japani edellytti yhteistyöltä taloudellista hyötyä, ja vaikka mielenkiintoa oli yliopistoissa ja teollisuuden keskusliitto Keidanrenissa, jossa haluttiin oppia Neuvostoliiton-kaupasta,⁶⁰ poliittista tahtoa puuttui. Japani suositti kevyempää vuorovaikutusta ja piti sopimuksia muodollisuuksina.⁶¹ Lisäksi Japani rajasi TT-kokoukset julkisrahoitteisiin tahoihin Suomen toivoman Eurekan kaltaisen yritysyhteistyön sijaan. Ensimmäisen kokouksen loppuasiakirjaan Suomi silti sai maininnan uudesta tapaamisesta sekä sitoumuksia hyväksytyinä projektiehdotuksina – Suomi

teki 80 ehdotusta, Japani kuusi.⁶² Japanin hallinnossa Suomi sai TT-asioissa ”aktiivisen ja ehkä aggressiivisenkin” maineen.⁶³ UM:n kauppapoliittisella osastolla arveltiin, että Japani alkoi kokea yhteistyömahdollisuudet jopa laajoiksi, vaikka maan into toimia pikkumaiden kanssa oli heikkoa.⁶⁴ 1989 perustetun Suomalais-japanilaisen teknistieteellisen seuran⁶⁵ seminaarissa Suomi esittäytyi ”Euroopan Japaniksi”.⁶⁶ Tutkijavaihto Japaniin kasvoi Tekesin ja Suomen Akatemian ohjelmissa ja Suomi tuli ”paremmin tunnetuksi japanilaiselle tutkijayhteisölle”.⁶⁷

Toinen TT-kokous järjestyi Japanin delegaation Britanniaan ja Länsi-Saksaan tekemän matkan yhteyteen. KTM:n mukaan oli ”oma merkityksensä, että Suomi olisi mukana valtuuskunnan tutkimukseltaan merkittäviin Euroopan maihin suuntautuvassa matkassa”.⁶⁸ Suomi halusi nostaa yhteistyön samalle tasolle kuin se oli Yhdysvaltojen ja EY:n kanssa.⁶⁹ Ulkoministeriön kauppapoliittisen osaston päällikön Veli Sundbäckin mukaan sopimus Japaniin selkiyttäisi ”Suomen kuvaa TT-yhteistyökumppanina”.⁷⁰ Sopimukseen ei kuitenkaan päästy.⁷¹ Suomen tiedustellessa parasta tapaa yhteistyön institutionalisoimiselle MOFAn Euroopan-toimiston päällikkö Satoshi Hara suositti vain ”seminaaria”, koska Japanin hallinnossa sopimus vaatisi vaikean valmistelun. MITI ja MOFA olivat Suomelle suopeimpia mutta muut ministeriöt penseitä. Japanilaisten neuvosta Tokion-suulähetystö ehdotti Helsinkiin asteittaista lähestymistä. Myös muiden maiden esimerkit opettivat: Kanadaan Japani solmi TT-sopimuksen vuosien yhteistyön jälkeen, Italiaa avitti Japanin tarve hankkia tukea HFSP:lle ja tasapainottaa Yhdysvaltain-suhdetta.⁷² Japanilaisille sopi paremmin yhteistyö yritysjohtaja- ja asiantuntijatasolla.⁷³ Japanin mahdollisuuksia lähentyä puolueettomia maita rajoitti USAn vaatimus vientivalvonnan tiukentamisesta: Japani kuten Suomikin vei teknologiaa Neuvostoliittoon, ja vaikka Suomi CoComin ulkopuolisena noudatti länsiteknologian vientikieltoa, se kävi idänkauppaa kotimaisella teknologialla.⁷⁴

48

Vastoinkäymisistä huolimatta bilateraalikonsultaatiot tarjosivat puitteet jatkolle. Käännö Japanin asenteessa kypsyi talvella 1991–92, kun Japani ilmaisi kielteisestä kannastaan huolimatta voivansa harkita suomalaisille tärkeää sopimusta. Suomi hivutti neuvotteluja eteenpäin laatien ”joustavasti ja varovaisesti”⁷⁵ non-paper-sopimusluonnoksen osoittaakseen, ettei tavoiteltu monimutkaista järjestelyä. Helmikuussa 1992 vajaa viikko presidentti Koiviston myönteisen EY-kannan jälkeen UM:n kauppapoliittisen osaston apulaisosastopäällikkö Pekka Lintu luovutti paperin MOFAn Sutolle epävirallisuutta korostaen.⁷⁶ EY-jäsenhakemukseen liittynyt Suomen ulkopolitiikan kurssinmuutos kehysti ponnisteluja.⁷⁷ Japanissa suhtauduttiinkin nyt positiivisesti, ja maan ulkoministeriön tiede- ja teknologiaosasto asettui sopimuksen kannalle perusteenaan Suomen ”voimakas kiinnostus ja kahdenväliset hyvät suhteet”. Eteneminen riippuisi enää Japanin sisäisestä konsensuksesta, jota Suto lupasi avittaa, ja aiemmin vaikeaksi vakuuteltu TT-sopimus oli hänen mukaansa nyt neuvoteltavissa parissa kuukaudessa.⁷⁸ Asennemuutos kypsyi tasatahdissa Suomen EY-suhteen tiivistymisen ja YYA-sopimuksesta vapautumisen kanssa. Sopimus kompuroi silti vielä sisäpoliittisissa ja kommunikaatiokulttuuriin liittyneissä syissä. Parlamenttivaaleissa 1993 Japanin pitkäaikainen hallituspuolue liberaalidemokraatit menetti asemansa,⁷⁹ ja sopimuksen edistämiseksi kaavailtu ulkoministeri Paavo Väyrysen Japanin-matka kariutui Väyrysen presidenttikisaan.⁸⁰ Neljänsissä konsultaatioissa Helsingissä samana vuonna Suomi ei maininnut sopimusta, ja kun konsultaatioiden vetovastuu siirtyi UM:stä KTM:öön⁸¹ sopimusinto hiipui. Aihe ajankohtaistui ilman Suomen aloitetta vasta viidensissä konsultaatioissa Tokiossa 1996,⁸² jolloin yhteistyö oli laajentunut käsittämään kuutisenkymmentä tiede- ja teknologia-alan projektia.⁸³ Japani ilmoitti Suomen valtuuskunnalle, että sopimus voisi olla mahdollinen, mutta ehdotusta ilman ennakkovaroitusta ei ymmärretty viralliseksi, ja suomalaiset vastasivat japanilaisten aiempaan tapaan, ettei sopimusta tarvittu yhteistyön sujuessa

muutenkin. Myöhemmin Tokion-suurlähetystön tietoon tuli, että Japani oli koonnut rivinsä huolellisesti ja joutunut purkamaan valmiutensa Suomen asenteen yllättämänä.⁸⁴

Sopimuksen pelastajan rooli osui Teokesille, jonka ylläjohtajan Heikki Kotilaisen käydessä Japanissa 1997 maan tiede- ja teknologiainisteriön edustajat kannustivat Suomea vielä yrittämään.⁸⁵ Vihjeestä käynnistyi nopea kehitys kuudennen kokouksen alla, jolloin Japanin korkea kauppapoliittinen viranomaisena, MITIn varaministeri Hisashi Hosokawa kävi Suomessa etsimässä tukea Japanin EXPO2005-ehdokkaudelle. Lintu suositti tuen antamista,⁸⁶ ja sekä Suomen että Japanin ulkoministeriöissä katsottiin, että tasaisesti kasvanutta TT-yhteistyötä sopi juhlistaa sopimuksella, jonka allekirjoittamiseen olisi tilaisuus presidentti Ahtisaaren Japanin-vierailulla. MOFA kokoaisi japanilaistahot Suomen sopimusesityksestä, ja Lintu selvitti suomalaistahojen myönteiset kannat.⁸⁷ TT-sopimus, joka vastasi yksityissektoritoivetta myöten Suomen näkemyksiä,⁸⁸ allekirjoitettiin Tokiossa 26.9.1997 ja astui voimaan samana vuonna.⁸⁹ Osapuolet sitoutuivat yhteistyöhön tutkijavierailuin, hankkein ja tiedonvaihdolla, ja täytäntöönpanoa varten luotu sekakomitea ylläpiti kokoontumisia.⁹⁰

Imago TT-diplomatiassa

Merkittävä rooli ensin yhteistyön esteenä ja sitten esteiden raivaajana oli Suomen kansainvälistä asemaa ja tieteen ja tutkimuksen tasoa koskeneilla mielikuvilla. Pehmeän vallan teorian mukaan vaikutusvaltaa tuottaa kyky houkutella muita, ja tätä kykyä Suomelta aluksi puuttui. Suomen esittely teknologiamaana nousi Tokion-suurlähetystön tiedotustoiminnan kärkeen. Samaan aikaan Suomi-kuvan tuotantoa kotimaassa uudistettiin, kun poliitikoista, diplomaateista ja liike-elämän edustajista koottu Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunta laati Suomi-kuvalle uudet prioriteetit vuosina 1988–90.⁹¹ Profiilin kiillottaminen kohdennettiin maihin, joista Suomella arvioitiin olevan saatavaa, muun muassa Japaniin. Tokion-suurlähetystön lehdistösektoria vahvistettiin ja useita korkean tason vierailuja hyödynnettiin imagotyössä.⁹² KTM:n alaisen ulkomaantiedotuksen koordinaatiotyöryhmän (UTKT) aloitteesta ulkoministeriön lehdistö- ja kulttuuriosaston apulaisosastopäällikkö Tuomo Tammi ehdotti, että Japani, ”suurvalta kaikessa muussa paitsi sotilaallisesti”⁹³, sijoitetaan tiedotuksen kärkikohteiden Länsi-Euroopan ja Pohjois-Amerikan rinnalle ja sinne kohdennetaan ”voimakasta panostusta teollistuneen modernin Suomen esittelemiseksi”⁹⁴. Tokion-suurlähetystön Internet-sivun avaaminen 1995–96 ja Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutin perustaminen Tokioon 1997 lisäsivät TT-alan teemoista tiedottamista.⁹⁵

Japanin lehdistössä Suomi nousi teknologisesta tuntemattomuudesta. 1980-luvun alussa japanilaisissa Suomi-aiheisissa uutisissa toistui markkinatalous mutta myös Suomen neuvostomyönteisyys.⁹⁶ 1983 Nakasone herätti Japanissa suomettumiskeskustelua⁹⁷ kuvaten Suomea Neuvostoliitolta ”armona anelevaksi” maaksi.⁹⁸ Idänkaupan ja YYA-sopimuksen takia Suomea pidettiin ”Neuvostoliiton Hongkongina”,⁹⁹ mutta Koiviston kaudella Suomi syntyi ”Euroopan porttina”.¹⁰⁰ Suomen katsottiin suuntaavan ”sydämessään” länteen,¹⁰¹ ja EU-jäsenyys toi länsieurooppalaisen leiman.¹⁰² Imagomuutos heijasti sekä Suomen aseman tosiasiallista muutosta että suurlähetystön tiedotusta: TT-suhteiden korostaminen tuki politiikkatavoitetta eli TT-sopimukseen pääsyä, mitä osoittivat erimerkiksi *The Japan Times* -lehdessä julkaistut suurlähetystön laatimat Suomen itsenäisyyspäivän juhlasivut. Ensimmäisenä TT-kokousvuonna 1987 teknologianeuvos Eero Laitinen selosti juhlasivuilla Suomen T&K-panostuksia ja osallistumista EY:n tutkimusohjelmiin.¹⁰³ 1988 suurlähettiläs Pauli Opas ja kaupallinen neuvos Paavo Marttila kuvasivat Suomea avointen markkinoiden pohjoiseurooppalaiseksi ”high-tech-tukikohdaksi” ja profiloivat Suomea EFTA:n HFSP-

strategian mukaisesti.¹⁰⁴ 1991 juhlasivu esitteli YYA-sopimuksen vanhentumista ja ETA-sopimuksella syntyvää maailman suurinta vapaakauppa-alueetta, johon Suomella olisi vapaa pääsy.¹⁰⁵ Lamavuonna 1992 Suomen selitettiin vauhdittavan vientiään teknologiapanostuksin, ja 1990-luvun puolivälissä Suomen matkapuhelinviennin Japaniin kerrottiin nelinkertaistuneen.¹⁰⁶

Johtopäätökset

Suomen Japaniin suunnatun TT-suhteen tarkastelu tiedediplomatian käsitteen avulla auttaa ymmärtämään keinoja, joilla Suomi rakensi suhteitaan länsileiriin, ja tarkastelu täydentää kuvaa Suomen 1980–90-lukujen ulkopoliittisesta suunnanmuutoksesta. Japani-yhteistyö käsitti useita tiedediplomatian määritelmään sisältyviä elementtejä, jotka selittävät TT-sopimuksen tärkeyttä Suomelle. Tiedettä ja teknologiaa käytettiin Suomen aseman vahvistamiseen, itäblokkista erottautumiseen, sekä puolueettomuuden uskottavuuden ja kaupallistaloudellisen houkuttavuuden lujittamiseen. Paitsi itseisarvoa, sopimuksella oli välinearvoa, ja se tarjosi tavan tulla nähdyksi varteenotettavana länsimaisena kumppanina. Suomen geopoliittisesti epäedullisessa asemassa kansainväliset sopimukset toivat turvaa ja jatkuvuutta, ja Japani-yhteistyö oli linjassa Suomen kansainvälistymisstrategian kanssa.¹⁰⁷ Japanista etsittiin vaihtoehtoista reittiä lännen huippuosaamisen piiriin pragmaattisen pienvaltiorealismien ohjaamana: yhteistyö jatkoi ulko- ja kauppapolitiikan pitkää linjaa eli läntisille markkinoille pääsyn turvaamisesta.¹⁰⁸

Mikä selitti käännettä Japanin suhtautumisessa? Japanin halukkuus TT-sopimuksen solmimiseen Suomen kanssa oli niukinta 1980-luvulla suomalaisten ajaessa sopimusta kiivaimmin ja kasvoi 1990-luvulla suomalaisten innon hiipuesssa. Yksi selitys on kylmän sodan päätös: Suomen sopimusinto lässähti EU-jäsenyyden myötä, kun tarve hankkia uskottavuutta poistui ja yhteistyö syveni muutenkin. CoCom-embargo selitti Japanin alkukankeutta vain osin, maan omien embargorikkomusten takia – Pohjanlahti ei muodostanut ”teknologiarajaa” ja Suomella oli TT-sopimus myös Yhdysvaltoihin.¹⁰⁹ Suomen teknologinen tuntemattomuus ylläpiti epäluuloja, mutta ymmärrystä sopimukselle toi tieto Suomen länsipyrkimyksestä ja vanha sympatia Suomen asialle Japanin hallinnossa.¹¹⁰ Suomi ja Japani kävivät 1990-luvulla myös kauppa- ja talouskonsultaatioita, mikä loi yhteistä maaperää.¹¹¹ Japanin Eurooppapolitiikassa taas Suomi oli marginaalinen, sillä Japanin vastinpari oli EY ja EFTA-maat toissijaisia. Suomi hyväksyttiin täysjäseneksi eurooppalaisiin tutkimusohjelmiin kylmän sodan päättyessä,¹¹² ja samoin TT-sopimus Japaniin täydellistyi EU-Suomessa. Tokion-suurlähetystö osallistui EU:n Japanipolitiikkaan,¹¹³ ja EU-jäsenyys teki Suomesta täysivaltaisen osan unionin Japani-suhdetta. Jo Suomen EY-hakemusvaiheessa Japanin suorat ulkomaaninvestoinnit Suomeen lisääntyivät.¹¹⁴ Japani oli Suomelle tärkeä rahoittaja, sillä 1990-luvun puolivälissä Suomella oli jenimääräistä lainaa yli 10 % ulkomaisesta lainanotosta, ja lainat muissa valuutoissa huomioiden sen osuus Suomen ulkomaanvelasta oli 25–30 prosenttia. Vaikutusta oli myös molempien maiden aktiivisilla T&K-panostuksilla ja Suomen nousulla lamasta.¹¹⁵ Tiedottaminen ja internet paransivat Suomi-tietoutta ja Suomi-kuva muuttui suomettuneisuudesta teknologiamaksi. Japanin TT-politiikan kansainvälistyminen ja tuen hankinta HFSP:lle selittivät nekin suhteiden laajenemista. Kun TT-sopimuksen merkitys kävi seremonialliseksi, se oli helpompi solmia.

Suomen länsi-integraation tutkimuksessa TT-sopimus Japaniin on esimerkki ulko- ja turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden omaavasta mutta näennäisen epäpoliittisesta hankkeesta, jota edistettiin teknisten ministeriöiden aloilla yli kotimaisten vallanvaihdosten ja kansainvälispoliittisen järjestelmämuutoksen. Presidentti Kekkonen kaudella aikaansaadusta kulttuurisopimuksesta virinneet

tiede- ja teknologiasuhteet institutionalisoitiin Koiviston kaudella ja sinetöitiin sopimuksella Ahtisaaren kaudella. Sopimuksen kärkkyminen loi perustan yhteistyölle ja sen synty vasta EU-Suomessa korosti kylmän sodan merkitystä Japani-suhteen rajoitteena. Prosessi muokkasi Suomen TT-alan toimintaedellytyksiä ja auttoi viemään Suomea ”kansalliseksi menestystarinaksikin” kutsutulle kasvu-uralle¹¹⁶ täydentäen Suomen euroamerikkalaisia suhteita ja sitoen Suomea huipputeknologialla vaurastuviin markkinatalouksiin.

¹ Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi. *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981*. Wsoy 2008; Clerc, Louis. “Gaining Recognition and Understanding on her own terms” – The Bureaucracy of Finland’s Image Policy, 1948–66. Teoksessa Clerc Louis, Glover Nikolas & Jordan Paul (eds.) *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic Countries*. Brill 2015: 145–171; Jensen-Eriksen, Niklas. The Northern Front in the Technological Cold War. Finland and East-West Trade in the 1970s and 1980s. *Journal of Cold War Studies* 21:4 (2019) 150–174; Rifkin, Jeremy. *The Third Industrial Revolution. How lateral power is transforming energy, the economy, and the world*. New York, Palgrave Macmillan, 2011.

² *Tiede- ja teknologiapolitiittinen katsaus 1987*. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto 1987; Lemola, Tarmo. Tiede- ja teknologiapolitiikan muotoutuminen. Teoksessa Tommila Päiviö (toim.) *Suomen tieteen historia 4. Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta lähtien*. WSOY 2002, 475–487; Hietala, Marjatta. Tutkimuksen julkinen rahoitus. Teoksessa Tommila (toim.) 2002, 504–505; Murto, Eero, Niemelä, Mika & Laamanen, Tapio. *Altavastaajasta yksökskenttään. Suomen teknologiapolitiikan ja sen toimijaorganisaatioiden kehitysvaiheita 1960-luvulta nykypäivään*. Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007, 214–215.

³ Mitzner, Veera. Almost in Europe? How Finland’s Embarrassing Entry into Eureka Captured Policy Change. *Contemporary European History* 25:3 (2016) 481–504. CoComiin eli Coordinating Committee for Multilateral Export Controls:iin kuuluivat kaikki Nato-maat Islantia lukuun ottamatta sekä Japani.

⁴ Ipatti, Laura. *Suomettumisesta Suomi-buumiin. Suomen julkisuusdiplomatiia Japanissa 1962–2003*. Väitöskirja, poliittinen historia, Turun yliopisto 2024.

⁵ Lännen ja länsileirin käsitteistä ks. Ipatti 2024, 53–57; Vuorelma, Johanna, ”Länneestä puhuminen on tuskastuttavan vaikeaa”. *Politiikasta*, 17.2.2016, <https://politiikasta.fi/lannesta-puhuminen-on-tuskastuttavan-vaikeaa/> (luettu 21.7.2025).

⁶ Suomen tasavallan hallituksen ja Japanin hallituksen välinen sopimus yhteistyöstä tieteen ja teknologian alalla 11/1998. Valtiosopimukset, I Kahdenväliset sopimukset 26.9.1997. Finlex, <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1998/11> (1.8.2025).

⁷ UM KPO Mäentakanen 21.12.1987, Suomalais-japanilainen tiede- ja teknologiayhteistyökokous Tokiossa 24.–27.11.1987. Opetusministeriön II arkisto, Ucd: 6 Matti Lähdeojan asiakirjoja 1980–1991 Suomi–Japani TT-kokoukset 1986–1989. Kansallisarkisto. (Jatkossa ML 80-91 OPM KA) Korostus tämän artikkelin kirjoittajan.

⁸ Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani. Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finland’s and Sweden’s post-neutrality. *European Security* 10 (2001): 68–93.

⁹ Laine, Jermu. *Kanpallisen lämmetymisajan lyhyt historia*. Cosmoprint 2006, 110; Opas, Pauli. *Japani. Aasian todellinen talousmahti*. MetaVisual 2008; KTM teollisuussihteri Antti Eskola, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyökokous Tokiossa 24.–27.11.1987. ML 80–91 OPM KA.

¹⁰ UM KPO ulkoasiainsihteri Juha Knuuttila Tokion-suurlähetystöön (jatkossa sl Tokio) 3.9.1987, Suomi–Japani; tiede- ja teknologiayhteistyö. UM 43–2 Japani (34) 1982–1987 KPO 43–2 Jap–2 Suomi–Japani Tutkimusyhteistyö I 1984–1987. (Jatkossa 43–2 TU 84–87 UMA).

¹¹ Aunesluoma, Juhana. *Vapaakaupan tiellä. Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) 2011, 400.

¹² Aunesluoma 2011, 392–394; Mitzner 2016; Clerc, Louis. *Place de Finlande. Suomen Pariisin-suurlähetystön historia*. SKS 2017, 149; Rausmaa, Heikki. “Kyllä kulttuurin nimissä voi harrastella aika paljon”. *Suomen ja Viron poliittiset subteet kevästä 1988 diplomaattisubteiden solmimiseen elokuussa 1991*. Helsingin yliopisto 2013.

¹³ Aunesluoma 2011, 407–408, 451–463; Kallenaatio, Jorma. *Suomi kylmän rauhan maailmassa*. SKS 2005, 499–513.

¹⁴ Sl Tokio ministerineuvos M. Pullinen UM KPO apulaisosastopäällikkö Pekka Linnulle 26.3.1992, TT-yhteistyö Japanin kanssa. UM 43.41 JAP TT-sopimus Suomi–Japani 1992/23075 (885). UMA. (Jatkossa 43.41 TT 92 UMA). Japanilaiset nimet on kirjoitettu artikkelissa järjestyksessä etunimi, sukunimi, sekä yhdenmukaisuuden vuoksi ilman pitkää vokaalia (vrt. Suto, Sutou) johtuen siitä, ettei nimien alkuperäistä japanilaista kirjoitusasua ole ollut saatavilla käytetyissä lähteissä.

¹⁵ TT-politiikasta ks. Murto, Niemelä & Laamanen 2007; Ormala, Erkki. Science, Technology and Innovation Policy in Finland. Teoksessa Larédo Philippe & Mustar Philippe (toim.) *Research and Innovation Policies in the New Global Economy*. Edward Elgar 2001, 325–358; Ojala, Jari et al. (toim.) *The Road to Prosperity. An Economic History of Finland*. SKS 2006; Tanaka, Yasushi et al. *Comparing post-war Japanese and Finnish economies and societies. Longitudinal perspectives*. Routledge 2015; Häikiö, Martti. Nokia ja Suomen kansainvälistyminen teknologian näkökulmasta. Teoksessa Rusi, Alpo (toim.) *Ei enää erityistapaus. Suomen kansainvälinen asema kylmän sodan jälkeen*. WSOY 2003, 165–188; Paavonen, Tapani. *Vapaakauppaintegraation kausi. Suomen subde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan*. SKS 2008.

¹⁶ Jensen-Eriksen, Niklas. *Finland—A Hole in the Cold War Embargo?* XIV International Economic History Congress, Helsinki 21.–25.8. 2006, 1–19; Autio-Sarasmo, Sari. Knowledge through the Iron Curtain. Soviet scientific-technical cooperation with Finland and West Germany. Teoksessa Autio-Sarasmo Sari & Miklóssy Katalin (toim.) 2011, 66–82; Kohvakka, Mikko. Science, Technology and Changing Power Relations. The negotiation process of the agreement on Finnish-Soviet Scientific-Technical Cooperation, 1955. *Scandinavian Journal of History* 36:3 (2011) 349–370.

¹⁷ Mitzner 2016; Aunesluoma 2011, 391–395; Lemola 2002, 487.

¹⁸ Saunavaara, Juha. Pohjoista kehittämissä. Suomi ja Oulun seutu aluekehityspoliittikan mallina Hokkaidolle. Teoksessa Saunavaara Juha & Ipatti Laura (toim.) *Suomi ja Japani. Kaukaiset mutta läheiset*. Edita 2019, 96–105; Sahi, Juha. *Verkostot kaukaiseen itään. Suomen kauppasubteet Japaniin 1919–1974*. Oulun yliopisto 2016; Korhonen, Kristiina, Vuorela Anu & Koivisto, Jussi. *Finno-Asian Cooperation in the Field of Higher Education. The Activities of Finnish Universities and Polytechnics*. Finnish National Network of Universities and Polytechnics for East and South-East Asian Studies 1997; Huhtala, Miia & Koivisto,

Jussi. "Asianization" of the Finnish Academic Studies. National Network University for East and Southeast Asian Studies 1997. Ks. myös Fält, Olavi K. Ystävät alusta alkaen: 100 vuotta Suomen ja Japanin diplomaattisuhteita 1919–2019. *Faravid* 49 (2020) 203–214.

¹⁹ Westad, Odd Arne. The New International History of the Cold War. Three (Possible) Paradigms. *Diplomatic History* 24:4 (2000) 551–565; Fink, Carole. *Cold War. An International History*. Routledge 2018; Network for New Diplomatic History. Investigating diplomacy as an extension of social interests, forces, and environments, <https://newdiplomachistory.org/> (1.8.2025).

²¹ Aunesluoma 2011, 404.

²² Mitzner 2016, 482–483. Japani-suhteen kontekstoinemiseksi, ks. myös suhteista Kiinaan: Mansala, Arto. *Asemapaikkana Peking*. Siltala 2020, 210, 122, 126 ja Kaakkois-Aasiaan: Sahi, Juha. Suomen ja Kaakkois-Aasian taloussuhteiden kehitys. Teoksessa Kettunen, Erja (toim.) *Kaakkois-Aasia. Talous, ympäristö ja yhteiskunta*. Gaudeamus 2019, 63, 66, 68–71.

²³ Nye Jr, Joseph S. *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. Public Affairs 2004; Center for Science Diplomacy, American Association for the Advancement of Science (AAAS), <https://www.aaas.org/programs/center-science-diplomacy> (1.8.2025); Turekian, Vaughan. The Evolution of Science Diplomacy. *Global Policy* 9 (2018): 5–7; Flink, Tim & Schreiterer, Ulrich. Science diplomacy at the intersection of S&T policies and foreign affairs. *Science and Public Policy* 37:9 (2010) 665–677; Raivio, Kari. *Näytön paikka. Tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö*. Gaudeamus 2019.

²⁴ Koppelman, Ben et al. (toim.) *New frontiers in science diplomacy. Navigating the changing balance of power*. The Royal Society's Science Policy Centre, Policy document 1/10. The Royal Society & AAAS 2010, v–vi, 5–15.

²⁵ Westad 2000, 557; Hecht, Gabrielle (toim.) *Entangled Geographies. Empire and Technopolitics in the Global Cold War*. MIT Press 2011; Oreskes, Naomi. Introduction. Teoksessa Oreskes Naomi & Krige John (toim.) *Science and Technology in the Global Cold War*. MIT Press 2014, 1–9: 3–7; Dongen (toim.) 2015.

²⁶ Taizo, Yakushiji. The Potential of Science and Technology Diplomacy. *Asia-Pacific Review* 16:1 (2009) 1–7.

²⁷ Osumia hakuterminä "Finland*technology" löytyi jaksolta 1987–1997 yhteensä 35 kappaletta. *The Japan Times Archives Online Edition*, Nordic Institute of Asian Studies: Asia Portal E-Resources, <https://www.asiaportal.info/database/japan-times-archives/> (21.10.2020). (Jatkossa NIAS TJTA.) NIAS:n sulkemisen (ks. <https://nias.ku.dk/>) 31.12.2023 jälkeen *The Japan Times*:n arkistoinemista on luettu Turun yliopiston kirjaston välityksellä.

²⁸ Artikkelissa viitatu lehdistökatsauksissa käsitellyt lehdet ovat: *Asahi Shimbun*, *Asahi Evening News*, *Sankei Shimbun*, *Akabata*, *Sekai Nippo*, *Yomiuri Shimbun*, *Nihon Keizai Shimbun*, *The Japan Times*, *Mainichi Shimbun*, *Nikkei Business*, ja *Asahi Journal*. Japanin lehdistöstä, ks. esim. Rausch, Anthony S. A Brief History of the Japanese Newspaper. Teoksessa Rausch, Anthony S. *Japan's Local Newspapers*. Routledge 2012: Luku 2.

²⁹ Dongen, Jeroen van, Hoeneveld, Friso & Streefland, Abel. Introduction. Teoksessa Dongen (toim.) 2015, 1–7.

³⁰ Corning, Gregory. *Japan and the Politics of Techno-Globalism*. Routledge 2015, 12–23.

³¹ Taizo 2009, 1–7; Sato, Yukio. The Structure and Perspective of Science and Technology Policy in Japan. Teoksessa Larédo & Mustar (toim.) 2001, 79–114; Khandekar, Gauri. The Europe–Japan Strategic Partnership. Values, promises and defense. Teoksessa Khandekar Gauri & Gaens Bart. *Japan's Search for Strategic Security Partnerships*. Routledge 2018, 163–180.

³² EU-Japan Centre for Industrial Cooperation, <https://www.eu-japan.eu/summary-activities> (luettu 9.12.2025).

³³ Gilson, Julie. *Japan and the European Union. A Partnership for the Twenty-First Century?* Palgrave Macmillan 2000, 94, 105–106; About JST, <https://www.jst.go.jp/EN/about/overview.html> (luettu 9.12.2025).

³⁴ Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. 第2章 科学技術基本法制定からの30年 (1995年～現在) [Chapter 2: Thirty Years Since the Enactment of the Basic Law on Science and Technology (1995 to Present)], https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpaa202501/1421221_00025.html (luettu 9.12.2025).

³⁵ Hills, Jill. Foreign Policy and Technology: The Japan-US Japan-Britain and Japan-EEC Technology Agreements. *Political Studies* 31:2 (1983): 205–223.

³⁶ Sunami, Atsushi, Hamachi Tomoko & Kitaba Shigeru. The Rise of Science and Technology Diplomacy in Japan, 14.3.2013, <https://www.sciencediplomacy.org/article/2013/rise-science-and-technology-diplomacy-in-japan> (luettu 9.12.2025). Vanhin Japanin TT-sopimuksista oli Neuvostoliittoon vuodelta 1973, ja se uudistettiin 2000 venäläisten pari vuotta aiemmin esittämästä aloitteesta. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, Part3 Measures Adopted for Promotion of Science and Technology, https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpag200301/hpag200301_2_118.html (luettu 9.12.2025); Ministry for Foreign Affairs of Japan. 要人來日日程 (平成12年) 科学技術協力に関する日本国政府とロシア連邦政府との間の協定 [VIP visit schedule (2000) Agreement on Scientific and Technological Cooperation between the Government of Japan and the Government of the Russian Federation], https://www.mofa.go.jp/mofaj/kaidan/yojin/arc_00/r_eco2.html (luettu 9.12.2025).

³⁷ Venezia Economic Declaration 10.6.1987, G7 Information Centre, University of Toronto, <http://www.g7.utoronto.ca/summit/1987venice/communique/index.html> (1.8.2025); The Human Frontier Science Program. News from MITI - tiedote, Ministry of International Trade and Industry 1/1987; SI Tokio UM KPO 2:lle 31.3.1987. ML 80–91 OPM KA; Swinbanks, David. Human Frontiers Program seeks international help. *Nature* 330 (1987) 683; Uemura, Hiroshi. The Human Frontier Science Program. Its aims and a proposal for its implementation. *Trends in Biotechnology* 6:11 (1988) 270–272. UMA 43.41 Teknologiayhteistyö Suomi–Japani (1988/1679) 1988–1990. (Jatkossa 43.41 TY 88–90 UMA).

³⁸ Mitzner 2016, 482.

- ³⁹ Lähdeoja HV-kirje OPM osastopäällikkö Markku Linnalle 8.4.1987. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴⁰ Ylifyysikko Vauramo Helsingin terveystieteiden tutkimuskeskus, Lääkintöhallitus UM KPO:lle 4.7.1988, Human Frontier Science -ohjelman seurannan järjestäminen; SI Tokio UM KPO 2:lle 31.3.1987, Japanin teknologiapolitiikka: Human Frontier Science Program. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴¹ OPM Hongisto 25.8.1988, Human frontier science -neuvottelu 25.8.1988. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴² SI Tokio Seppo Raevuori 10.2.1988, Human Frontier Science Program. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴³ UM KPO osastopäällikkö Jukka Valtasaari lähetystöneuvos Martti Isoarolle 3.10.1988, Ehdotus toimenpiteistä opetusministeriölle. Human Frontier Science -ohjelman seurannan järjestäminen Suomessa; UM KPO avustaja Mäkeläinen 7.9.1988, Human Frontier Science -ohjelman seurannan järjestäminen Suomessa. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴⁴ SI Tokio teollisuussihteeri Eero Laitinen 21.11.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.
- ⁴⁵ President of the Council Riesenhuber sets out the priorities for the German presidency. *Europe* 26.1.1988; The European Commission favours EEC participation on Japanese “Human Frontier” Programme. *Europe* 9.–10.5.1988. UM KPO 2 sl Tokioon 2.2.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.
- ⁴⁶ Valtasaari Isoarolle 3.10.1988, Ehdotus toimenpiteistä opetusministeriölle. Human Frontier Science -ohjelman seurannan järjestäminen Suomessa. ML 80–91 OPM KA; SI Tokio Knuutille 11.5.1988, SF–J: TT-yhteistyö. Human Frontier Science Programme. 43.41 TY 88–90 UMA.
- ⁴⁷ Vauramo UM KPO:lle 4.7.1988, Human Frontier Science ohjelman seurannan järjestäminen. ML 80–91 OPM KA.
- ⁴⁸ Eta-sopimus tuli voimaan 1994. Suomesta ETAssa esim. Kallenaatio 2005, 466–472.
- ⁴⁹ Ensimmäisen kerran tuki myönnettiin suomalaiselle tutkimukseen Yhdysvalloissa 1993 ja Suomessa 2001. Hongisto 18.7.1989, Ulkoasiainministeriön aloite 3.10.1988. Human Frontier Science -ohjelman seurannan järjestäminen Suomessa; Raevuori 10.2.1988. ML 80–91 OPM KA; E. Laitinen 9.2.1989, 4.10.1989, 21.11.1988; Ewing, Tania & Swinbanks, David. Human Frontier Science Program. Turned back at the door. *Nature* 345 (3.5.1990) 9; Human Frontier Science Program Newsletter 31.8.1989 Invitation for applications. Science and Technology Agency, Japanin pääministerin kanslia. 43.41 TY 88–90 UMA; Corning 2015, 12–23, 69.
- ⁵⁰ History; Eligible countries; Awardees, <https://www.hfsp.org> (1.8.2025).
- ⁵¹ Address by Matti Lähdeoja at the Japanese-Finnish Seminar on Science and Technology Tokio 23–27.11.1987; Eskola, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyökokous Tokiossa 24.–27.11.1987. ML 80–91 OPM KA; Korhonen, Vuorela & Koivisto 1997; Huhtala & Koivisto 1997; Fält 2020, 209.
- ⁵² Eino Tunkelo, Foreword; Kauppa- ja teollisuusministeri Ilkka Suominen, Greetings; Sitran yliasiamies Jorma Routti, Opening address. Julkaisussa *Japanese-Finnish Technological Cooperation. Opportunities and practical questions*. Gummerus 1990, 3–4, 5–6, 15–16; Tekes yliohtaja Juhani Kuusi, Kirjoitus tieteen ja teknologian merkityksestä Suomelle 4 (1986), kopio MI:n [Martti Isoaro] muistiinpanot, Suomi–Japani TT-kokous 26.7.1989. Puhepointteja osp. Sundbäckin yleiskatsausta varten. 43.41 TY 88–90 UMA.
- ⁵³ Erityisesti presidentti Koiviston Japanin-vierailuilla, joita hän teki neljä: keisari Hirohiton epävirallisella tapaamisella 1985, valtiovierailulla 1986, Hirohiton hautajaisissa 1989 ja keisari Akihiton valtaanastujaisissa 1990. Fält 2020, 210; Yamashita, Pirkko. Tellervo Koiviston erikoishaastattelu. Vaikutelmia Japanin matkoilta. *Fin-Nippon* 5–6 (2000) 8–12.
- ⁵⁴ SI Tokio UM KPO:lle 22.12.1986 & 29.9.1987; KTM teollisuusosasto (TOS) neuvotteleva virkamies Bo Göran Eriksson & kansainvälisten asiain toimiston vt. toimistopäällikkö Pertti Valtonen UM KPO:lle 29.8.1986; Valtonen E. Laitiselle 2.7.1987. Ulkoministeriön arkisto UM 43–2 Japani (34) 1982–1987, tasku KPO 43–2 Jap–2 Suomi–Japani Tutkimusyhteistyö I 1984–1987 (Jatkossa 43–2 TU 84–87 UMA).
- ⁵⁵ SI Tokio UM POL & KPO 2:lle 22.12.1986; SI Tokio va. asiainhoitaja Benjamin Bassin UM KPO 2:lle 27.12.1984; Kansainvälisen kaupan ja teollisuuden ministeri Keijiro Muratan kirje ministeri Lindblomille 21.12.1984; SI Tokio UM kaupapol. alivaltiosihteerille, KPO:lle ja KTM:öön 21.12.1984. 43–2 TU 84–87 UMA.
- ⁵⁶ Japanese–Finnish Meeting on Cooperation in Science and Technology Summary Record & Annex I–IV; Press release 527 Foreign Press Center Japan 20.11.1987. ML 80–91 OPM KA; What we expect for the Prime Minister’s visit to Europe. *Tokyo Shimbun* pääkirjoitus 9.1.1987; Prime Minister Speech of Restoration for Friendship. *Asabi Shimbun* 11.1.1987. Asiahoitaja Pertti Harvola Lehdistökatsaus 23.1.1987. Ulkoministeriön arkisto UM 82–1 M Japani Lehdistökatsaukset 1982–1987. (Jatkossa 82–1 LEHD 82–87 UMA). Ks. myös Koivisto, Mauno. *Historian tekijät. Kaksi kautta II*. Kirjayhtymä 1995, 213–214, 217–219.
- ⁵⁷ Valtonen 22.12.1986, Suomen ja Japanin välisestä tutkimus- ja teknologiayhteistyöstä. 43–2 TU 84–87 UMA; Eskola, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyökokous Tokiossa 24.–27.11.1987. ML 80–91 OPM KA. OECD-arvio Suomen TT-politiikasta on vuodelta 1986, ks. Häikiö 2003, 185–187.
- ⁵⁸ Turun lääketieteellisen syklotroniprojektin vastuullinen johtaja, vt. professori Uno Wegelius 9.12.1987, Matkakertomus, Suomi–Japani TT-kokous Tokiossa 24.–27.11.1987. ML 80–91 OPM KA.
- ⁵⁹ Raevuori & Eskola 31.3.1988, Näkökohtia tieteellis-teknisen yhteistyön vaiheista. 43.41 TY 88–90 UMA.
- ⁶⁰ Ks. Häikiö 2003, 176.
- ⁶¹ Eskola, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyökokous Tokiossa 24.–27.11.1987. ML 80–91 OPM KA; Raevuori & Eskola 31.3.1988; UM ulkoasiainsihteeri Timo Rajakangas 17.11.1988; Raevuori 22.12.1986; UM KPO 2 SI Tokioon 7.9.1987. 43–2 TU 84–87 UMA.
- ⁶² Knuutila sl Tokioon 29.5.1987 & 25.6.1987; Harvola UM KPO:lle 26.6.1987; SI Tokio UM KPO 2:lle 7.7.1987; Raevuori UM KPO:lle 10.9.1987. 43–2 TU 84–87 UMA; UM KPO lehdistötiedote 62, 19.11.1987; Mäentakanen 21.12.1987. ML 80–

91 OPM KA; Sl Tokio Knuutille, Mäentakaselle, Valtoselle 22.10.1987. Ulkoministeriön arkisto UM 43–2 Japani (35) 1982–1987, tasku 43–2–JAP–2 Suomi–Japani Tutkimusyhteistyö II 1.10.1987–31.12.1987. (Jatkossa 43–2 TU 87 UMA); KTM TOS kv tst Rajja Peltonen 18.10.1988, Suomi–Japani TT-yhteistyötilanne syyskuu 1988. UMA 43.41 Teknologiayhteistyö Suomi–Japani 1988–1990, tasku 43.41 Suomi–Japani Teknologiayhteistyö 1988. (Jatkossa 43.41 TY 88 UMA)

⁶³ Raevuori & Eskola 31.3.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁶⁴ Lintu 16.12.1991, Suomen ja Japanin TT-konsultaatiot Tokiossa 12.–13.12.1991. Ulkoministeriön arkisto UM 43.41 Teknologiayhteistyö Suomi–Japani (1988/1679) 1991–. (Jatkossa 43.41 TY 91– UMA); Japanin viranomaisten kiinnostus tieteelliseen yhteistyöhön lisääntynyt. *Helsingin Sanomat* 13.12.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁶⁵ Vauramo 1.12.1987, Matkakertomus osallistumisesta suomalais-japanilaiseen teknologiakokoukseen Tokiossa 23.–27.11.1987. 43–2 TU 87 UMA; KTM TOS kv tst 1.12.1988 & 9.6.1989; Isoaron viesti ja *T&T*-lehden leikekopio jutusta ”Tor Stolpe johtamaan. Suomi ja Japani perustavat teknisen seuran” 17.5. 1989, UM KPO osp Sundbäckille 18.5.1989; Tunkelo 4.11.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁶⁶ Routti 1990, 15–16. 43.41 TY 88–90 UMA. Nimitys perustui siihen, että useissa kasvualueissa Suomen ylittivät vain Japani, Etelä-Korea ja Taiwan. Lemola 2002, 482. Lindenin mukaan ”1980-luvulla (talous)politiikan tavoitteena oli rakentaa Suomesta Pohjolan Japani rahamarkkinoiden nopealla, eurooppalaista kehitystä seuraavalla vapauttamisella [–]”. Mika Linden, EMU–Ex improvisio. *Kansantaloudellinen aikakauskirja (KAK)* 1 (1998) 117–121: 121; Valaskivi, Katja. Euroopan Japani ja Aasian Suomi. *Suomen Kuvalehti* 29 (2006), 59.

⁶⁷ Isoaro muistiinpanot, Suomi–Japani TT-kokous 26.7.1989: Puhepointteja osp Sundbäckin yleiskatsausta varten. 43.41 TY 88–90 UMA. Suomalaistahojen vastinparit olivat: Science and Technology Agency, Agency of Industrial Science and Technology, Japan Society for the Promotion of Science.

⁶⁸ Valtonen 9.5.1989, Suomi–Japani TT-kokous. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁶⁹ Isoaro 21.7.1989, Suomen ja Japanin välinen tiede- ja teknologiakokous: valmistelukokous 19.7.1989; Second meeting on cooperation in science and technology between Finland and Japan. (A) New Finnish Proposals. (B) New Japanese Proposals. ML 80–91 OPM KA.

⁷⁰ Sundbäck 28.8.1989, Toinen suomalais-japanilainen tutkimus- ja teknologiayhteistyökokous Helsingissä 26.–28.7.1989. ML 80–91 OPM KA.

⁷¹ Second Finnish-Japanese meeting on cooperation in science and technology: Summary record; Sundbäck 28.8.1989. ML 80–91 OPM KA; Sl Tokio UM KPO:lle 13.7.1989, Suomi–Japani TT-yhteistyökokous 27.7.1989. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁷² Eskola 18.1.1988, Suomi–Japani-TT-kokouksen valmistelut, taustaa. 43.41 TY 88–90 UMA; Sl Tokio UM poliittiselle osastolle (POL) & KPO 2:lle 22.12.1986, Suomen ja Japanin välinen teknologiayhteistyö; Sl Tokio UM KPO:lle 8.9.1987, Suomi–Japani: Tiede- ja teknologiayhteistyö, italialaisten kokemukset. 43–2 TU 84–87 UMA.

⁷³ Isoaron viesti ja *T&T*-lehden leikekopio Sundbäckille 18.5.1989; Tunkelo 4.11.1988. 43.41 TY 88–90 UMA.

⁷⁴ Jensen-Eriksen 2019; Murase, Shinya. Trade versus Security. The COCOM regulations in Japan. *The Japanese Annual of International Law* 31 (1988) 1–17.

⁷⁵ Pullinen Linnulle 26.3.1992, TT-yhteistyö Japanin kanssa. Ulkoministeriön arkisto UM 43.41 JAP TT-sopimus Suomi–Japani 1992/23075. (Jatkossa 43.41 TT 92 UMA).

⁷⁶ Lintu 27.2.1992, TT-yhteistyö Japanin kanssa. 43.41 TT 92 UMA.

⁷⁷ Vrt. Aunesluoma 2011, 404–409; Kallenautio 2005, 504–512.

⁷⁸ Pullinen UM KPO Linnulle 26.3.1992; Sl Tokio Välinoro UM KPO 60:lle 4.9.1992. 43.41 TT 92 UMA.

⁷⁹ Gordon, Andrew. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. Oxford University Press 2020, 336–342.

⁸⁰ Kallenautio 2005, 522–523.

⁸¹ Sl Tokio suurlähettiläs Pekka Lintu telekopiosanoma 4.4.1997, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyö: esitys sopimuksen solmimisesta. Liite: 1. Tausta. 43.41 TT 92 UMA; UM KPO 60 Vierros sl Tokioon 1.7.1993, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyökokous. 43.41 TY 91– UMA.

⁸² UM KPO 31 Tapani Kivelä sl Tokioon 10.4.1997, Suomen ja Japanin välinen teknologiayhteistyö: TT-kokousraportti. 43.41 TY 91– UMA.

⁸³ Draft of 30.1.1996 Summary record, Fifth Japan–Finland Meeting on Cooperation in Science and Technology. 43.41 TY 91– UMA.

⁸⁴ Lintu telekopiosanoma 4.4.1997. 43.41 TT 92 UMA.

⁸⁵ KTM TOS ylitarkastaja Eva Mikkolanniemi & suunnittelija Jaani Heinonen 24.2.1997, Selvitys TT-yhteistyön tuloksista ja tutkimushankkeiden päivitys. 43.41 TY 91– UMA.

⁸⁶ Lintu & Päivi Laivola UM KPO 31:lle 13.3.1997, Japani/talous: MITIn varaministeri Hosokawan vierailu Suomeen 8.–9.4.1997. 43.41 TY 91– UMA.

⁸⁷ Kivelä sl Tokioon 10.4.1997. 43.41 TY 91– UMA; UM KPO 31 ulkoasiainsihteerit Pekka Voutilainen & Arto Kurittu 3.9.1997, Suomen tasavallan ja Japanin hallituksen välistä yhteistyötä tieteen ja teknologian alalla koskeva sopimus: allekirjoitusvaltuuksien myöntäminen. TT-sopimus Suomi–Japani Tokio 26.9.1997. 43.41 TT 92 UMA.

⁸⁸ Kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki UM:lle 15.5.1997, KTM:n johtoryhmän kokous 14.5.1997: päätös; Lintu KPO 31:lle lausuntopyyntö 8.7.1997, TT-sopimusneuvottelut Japanin kanssa. 43.41 TT 92 UMA; UM KPO 31 Kaihilahti sl Tokioon 7.5.1997, Suomen ja Japanin välinen TT-yhteistyösopimus. 43.41 TY 91– UMA.

⁸⁹ Sl Tokio Satu Mattila UM KPO 31:lle & POL 31:lle 11.9.1997, Tasavallan presidentin vierailu Japaniin 22.–28.9.97: Teknologiasopimuksen allekirjoittaminen 26.9.97. 43.41 TT 92 UMA; United Nations Certificate of Registration, Finland and Japan: Agreement of cooperation in science and technology, New York 29.9.1998. 43.41 TT 92 UMA.

⁹⁰ Voutilainen 12.1.1998, Suomen tasavallan hallituksen ja Japanin hallituksen välistä yhteistyötä tieteen ja teknologian alalla koskeva sopimus: voimaansaattamisasetus; Suomen tasavallan hallituksen ja Japanin hallituksen välinen sopimus yhteistyöstä tieteen ja teknologian alalla. 43.41 TT 92 UMA; Laivola 21.5.1998, Suomi–Japani tiede- ja teknologiakonsultaatiot. Ulkoministeriön arkisto UM 43.41 Suomen ja Japanin välisen tiede- ja teknologiasopimuksen mukainen yhteiskomitea, kokoukset 1998–, 1998/40620 (Jatkossa 43.41 TT 98– UMA); Työ- ja elinkeinoministeriö tiedote 9.3.2016, Suomen ja Japanin yhteiset tiede- ja teknologiaohjelmat etenevät hyvin, <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/suomen-ja-japanin-yhteiset-tiede-ja-teknologiaohjelmat-etenevat-hyvin> (1.8.2025).

⁹¹ Tuomi-Nikula, Petri. Kantinesta EU-puheenjohtajuuteen. Teoksessa Kivioja Virpi, Kleemola Olli & Clerc Louis (toim.) *Sotapropagandasta brändäämiseen. Miten Suomi-kuva on rakennettu*. Docendo 2015, 263; *Kansainvälisen tiedottamisen neuvottelukunnan loppuraportti*. 1990; Moitus, Sirpa & Tuomikoski, Paula (toim.) *Valtioneuvoston kulttuuribanke 1992–1995*. Opetusministeriö ja Edita 1996.

⁹² Suomesta mm. ministerit Väyrynen 1986 ja Viinanen 1993, sekä presidentti Koivisto neljästi 1985–90; Japanista ulkoministeri Abe 1985, pääministeri Nakasone 1987, sekä keisariperheen jäseniä 1985 ja 1990.

⁹³ Tammi 23.3.1990, Tiedotustoiminta Japanissa. Ulkoministeriön arkisto UM 80.41 JAP Lehdistö- ja kulttuuriasioita hoitavien virkamiesten tapaamiset Suomi–Japani v. 1990–. (Jatkossa 80.41 LK 90– UMA)

⁹⁴ Tammi 23.3.1990. 80.41 LK 90– UMA. Vastaavasta myös UM LKO osastopäällikkö Markku Reimaa 18.8.1993, Suomi-kuva tänään. UTKT-raportti Suomi-kuvan parantamiseksi. Ulkoministeriön arkisto UM 80.40 Ulkomaanedustuksen koordinaatiotyöryhmä UTKT v. 1993 III. (Jatkossa 80.40 UTKT 93 UMA).

⁹⁵ Lintu UM LKO 30:n Matti Hurmeelle 31.5.1995, Internet: Suurlähetystön Suomi-sivu. Ulkoministeriön arkisto UM 80.41 JAP Tiedotustoiminta Suomi–Japani v. 1988–. (Jatkossa 80.41 TIED 88– UMA); Sl Tokio lehdistö- ja kulttuurineuvos Kauko Laitinen UM LKO 12:lle 30.11.1998. 80.41 TIED 88– UMA.

⁹⁶ Sl Tokio Lehdistökatsaus 19.1.1983, Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppa, Asahi Shimbunin kirjoitus. LEHD 82–87 UMA.

⁹⁷ Vrt. Lähteenkorva & Pekkarinen, 2008; Ipatti, Laura. Helsingissä brändättyä. Suomi-kuvan rakentaminen Japanissa. Teoksessa Saunavaara & Ipatti (toim.) 2019, 47–57.

⁹⁸ Nakasone puheessaan parlamentin ylähuoneen vaalikampanjan yhteydessä 3.6.1983. *Asahi Evening News* 7.6.1983, Finland protests Nakasone’s statement on ‘Finlandization. Samasta myös esim. *Asahi Shimbun* 9.6., 12.6. & 1.8.1983, *Sankei Shimbun* 12.6.1983, *Akahata* 10.6.1983, *Sekai Nippo* 16.7.1983. Sl Tokio Lehdistökatsaukset 9.6., 14.6., 17.6., 20.6. & 11.8.1983. Ulkoministeriön arkisto UM 82–1 M Lehdistökatsaukset 1982–1987 Japani. UMA. (Jatkossa 82–1 LEHD 82–87 UMA)

⁹⁹ Sato, Kinya. *Asahi Shimbun* 8.2.1982. Sl Tokio Lehdistökatsaus 17.2.1982, Suomen ulko- ja sisäpolitiikka presidentin vaihtuessa, Asahi Shimbunin kirjoitus. 82–1 LEHD 82–87 UMA.

¹⁰⁰ *Asahi Shimbun* 28.10.1981. Sl Tokio Lehdistökatsaus 30.10.1981, Presidentti Kekkonen ero, japanilaiskirjoitus. 82–1 LEHD 82–87 UMA. Vastaavia Suomi-kuvauksia myös mm. *Asahi Shimbun* 8.2.1982. Sl Tokio Lehdistökatsaus 17.2.1982; Mm. *Sankei Shimbun* 18.3. & 8.11.1987, *Yomiuri Shimbun* 18.3.1987. Harvola Lehdistökatsaus 20.3. & 5.6.1987. 82–1 LEHD 82–87 UMA. Presidentinvaihdoksesta mm. *Asahi Shimbun* 28.10.1981, *Sankei Shimbun* 23.10.1981, *Nihon Keizai Shimbun* 28.10.1981, *The Japan Times* 22.1.1982, *Mainichi Shimbun* 22.1.1982, *Yomiuri Shimbun* 28.10.1981, NHK:n tv-ohjelma 30.10.1981. Sl Tokio Lehdistökatsaukset 11.11.1981, 22.1. & 25.1.1982. 82–1 LEHD 82–87 UMA.

¹⁰¹ Mm. *Sekai Nippo* 16.7.1983. Sl Tokio Lehdistökatsaus 23.8.1983; *Tokyo Shimbun* 13.1.1987. Harvola Lehdistökatsaus 23.1.1987; Momose, Hiroshi. *Asahi Journal* 1.7.1983, 106–109. Sl Tokio Lehdistökatsaus 1.7.1983. 82–1 LEHD 82–87 UMA.

¹⁰² Tausti päiväamätön (1995), Kulttuuri-, tiedotus- ja lehdistöasiat. 80.41 TIED 88– UMA.

¹⁰³ Laitinen, E. High technology advances in Finland. *The Japan Times* 6.12.1989, 7. NIAS TJTA.

¹⁰⁴ Opas, Neutral Finland in a changing Europe. Broader economic cooperation but not at expense of independence; Marttila, Finnish development provides N. Europe with high-tech base. *The Japan Times* 6.12.1988, 9. NIAS TJTA.

¹⁰⁵ Sl Tokio suurlähettiläs Heikki Kalha, Committed to unity, peace. *The Japan Times* 6.12.1990, 9; Kalha, Meeting the new challenge. Political developments open fresh opportunities; tiede- ja teknologianeuvos Tom Grahn, Gov’t committed to R&D; Marttila, Finns appreciate potential of Japanese market. *The Japan Times* 6.12.1991, 6. NIAS TJTA.

¹⁰⁶ Grahn, Major reindustrialization program is under way. *The Japan Times* 6.12.1992, 7; Lintu, Bilateral trade continues apace; Suomen ulkomaankauppaliiton puheenjohtaja Pertti Huitu, Campaign halts stereotype, doubles exports in two years. *The Japan Times* 6.12.1996, 8; Lintu, Meetings to further strengthen ties. *The Japan Times* 24.9.1997, 8. NIAS TJTA.

¹⁰⁷ Huhtala & Koivisto 1997.

¹⁰⁸ Häikiö 2003, 173; Sahi 2016.

¹⁰⁹ Häikiö 2003, 177–181.

¹¹⁰ Esim. Chiharu Inaban, Ritva Larvan ja Yoshimi Ogawan luvut teoksessa Saunavaara & Ipatti 2019 (toim.) 18–32, 153–177.

¹¹¹ Pekka Lintu, Tokion edustuston päällikön toimintasuunnitelma, tammikuu 1995. Ulkoasiainministeriö, johtoryhmän pöytäkirja nro 1/13.1.1995, Pia Rantala & Mauri Eggert. Johtoryhmä 1995 nrot 1–10. UMA.

¹¹² Hietala 2002, 546.

¹¹³ Pekka Lintu, Tokion edustuston päällikön toimintasuunnitelma, tammikuu 1995. Ibid. UMA.

¹¹⁴ Darby, James. *Japan and the European Periphery*. Springer 1996, 4–5.

¹¹⁵ Pekka Lintu, Tokion edustuston päällikön toimintasuunnitelma, tammikuu 1995. Ibid. UMA.

¹¹⁶ Ks. esim. Honkapohja, Seppo et al., *Economic Prosperity Recaptured. The Finnish Path from Crisis to Rapid Growth*. The MIT Press 2009.